

ATSILIEPIMAS

apie Tomasz Małkowski vadovėlį *Historia 4*, podręcznik dla klasy czwartej szkoły podstawowej, Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe, 2017, rzeczoznawca: mgr. W. Bańkowski, dr. H. Suchojada, mgr. T. Kosyr-Cieślak.

Vadovėlio pradžioje keli puslapiai skirti paaiškinti mokiniui kas tai yra istorija ir kodėl reikia jos mokytis, nemažai vietos skirta kalendoriui ir jo reikšmei (čia gal reikėtų paminėti, kad nuo Kristaus gimimo metai skaičiuojami ne tik Europoje, bet ir Amerikoje ir visame krikščioniškame pasaulyje, p. 12). Įdomiai pateikta, kaip dirba istorikai, archeologai, bandoma įtraukti moksleivį į genealoginius tyrimus, savo mažosios ir didžiosios giminės pažinimą.

P. 34 yra žemėlapis *Siedziby Słowian w VIII w.*, tai jame reikėtų dalį Baltarusijos ir Rusijos pažymėti, kaip *tereny częściowo zasiedlone przez Słowian*, nes net ir rusų mokslininkai pripažįsta, kad tuo metu baltų gentys maišėsi su slavais vos ne iki Maskvos.

P. 30 pirmą kartą paminimi *rozbiory Polski*. Suprantu, kad ketvirtokui gan sudėtinga aiškinti visas istorines subtilybes. Bet kai vadovėlyje visiškai nepaminima Liublino unija, tik nei iš šio nei iš to p. 87 užsimenama *...Rzeczpospolitej. Tak od drugiej połowy XVI w. nazywano państwo polsko-litewskie*, tokiu būdu mokiniui nuo pat mažumės pradedamas skiepyti iškreiptas istorijos vaizdas. Tokį Didžiosios Lenkijos (ne regiono *Wielkopolska* prasme) vaizdą skiepija ir beveik prie kiekvieno žemėlapio pridedamas dabartinės Lenkijos kontūras, uždėtas ant atitinkamo laikotarpio „Lenkijos“ kontūro (pvz., p. 65, kur Lenkija vaizduojama su visa LDK, nors tai, kaip jau, rodos, buvo sutarta lenkų ir lietuvių istorikų, buvo personalinė, o ne valstybių unija). *Samą unię oba państwa zawarły w początkach 1386 r.*, bet nepaaiškina kaip tai atsitiko (p. 65). Ir toliau vartojamas terminas *unia polsko-litewska*. Gal todėl vadovėlyje ir nerašoma apie 1569 m. Liublino uniją, kad nereikėtų aiškinti, kodėl dabar prireikė naujos unijos, kai ji jau buvo sudaryta 1385-1386 m.? Aiškinant apie sostinės perkėlimą į Varšuvą – *Po unii z Litwą (1386)*, Krokuva atsidūrė valstybės pakraštyje, o *Natomiast Warszawa leżała bliżej jego centrum* (p. 91-92), taip vaikui turėtų likti nelabai aišku kodėl tik po 200 m. prireikė perkelti sostinę... Mažai ką bendro su istorine tiesa turi ant viršelio uždėtas XIX a. II pus. W. Ciesielskio romantiškas paveikslas vaizduojantis Lietuvos krikštą, nes jame pavaizduota karalienė Jadvyga, niekad nebuvo atvykusi į Lietuvą.

Vargu ar teisinga vaikams skiepyti tokius teiginius, kad vieni istoriniai laikotarpiai buvo geresni, kiti ne tokie geri, tuo labiau, kai jie nepagrindžiami faktais, kaip tokiu atveju: *Za panowania Zygmunta Wazy państwo polsko-litewskie weszło w srebrny wiek – nie tak dobry jak złoty, lecz wciąż jeszcze pomyślny* (p. 91). Tradiciškai lenkų vadovėliuose, kaip ir šiame, kyla daug klausimų skaitant apie Tvano laikotarpį. Kad ir toks teiginys – *Rzeczpospolita musiała stawiać czoła wrogom, którzy dążyli do zajęcia jej ziem. Najgroźniejszy okazał się najazd szwedzki*. Ir nors toliau pažymėta, kad 1654 m. pirmi užpuolė maskvėnai ir užėmė didelę dalį Ukrainos ir Lietuvos, o skyriaus pabaigoje pažymėta, kad lenkai ir lietuviai *nie zdołali odzyskać całej Ukrainy* (p. 94, 96), bet pagrindinis dėmesys sutelktas į švedus. Iš dalies tai suprantama, nes Lenkija daugiausiai nuo jų nukentėjo, bet juk karą pradėjo Maskva, trečdalį Lenkijai priklausiusios Ukrainos atplėšė Maskva, iš LDK atplėšė Smolenską ir kai kurias kitas žemes, tuo tarpu švedai vargu ar būtų puolę jei Maskva nebūtų puolusi, jie faktiškai jokių teritorijų tuomet neatėmė (tik nuniokojo Lenkiją) bei įteisino jau prieš 30 m. įvykusį didžiosios dalies Livonijos užgrobimą. Ir karas su Maskva nesibaigė 1660 m., kaip galima susidaryti vaizdą iš vadovėlio teksto (p. 96), bet tęsėsi iki 1667 m. Vargu ar abejotina, kad po 1569 m. ir Lenkijai pagrindinė problema iki šiol yra Rusija. Bent porą sakinių 4 klasės Lenkijos istorijoje

reikėtų paminėti bendrą lenkų bei lietuvių buvimą Maskvoje ir kazokų sukilimus Ukrainoje, buvusioje Lenkijos karalystės sudėtyje, o ne tik aprašyti šlovingus įvykius.

Jei anksčiau dar buvo minima ir *Rzeczpospolita*, ir *Polska i Litwa*, tai aprašant XVIII a. II-os pusės įvykius, funkcionuoja tik Lenkija lygu *Rzeczpospolita – rozbiory Polski* ir pan. (p. 106-111), LDK net žemėlapiuose nepažymėta (p. 107, 110).

Nežinau ar verta net du psl. (51 ir 67) skirti aiškinimui apie riterius, nors ir skirtingų laikotarpių, o paskui dar ir husarų aprašymui (p. 101), ar ne paprasčiau būtų visa tai paaiškinti vienoje vietoje, o sutauptą vietą skirti Liublino unijos ar dar kokio fakto aprašymui?

p. 48 žemėlapyje *Polska pod koniec rządów Bolesława Chrobrego*, kaip lenkų kaimynai pažymėti *Prusowie* ir *Ruś*, o lietuviai ar jotvingiai net nepažymėti.

p. 74 ir 75 esančiuose žemėlapiuose skirtingai parodyta Vyslos delta.

p. 87 ...*Iwan Groźny zajął polskie(?) Inflanty... Tak zaczęła się wojna Polski z Moskwą (1577-1582)*, o p. 88 žemėlapis – *Wojna Rzeczpospolitej z Moskwą*, o kad Livonija priklausė bendrai LDK ir Lenkijai, kad karą dėl tos Livonijos Lietuva su Maskva kariavo jau senai, net neužsimenama

Vadovėlyje faktiškai neminima, kad I Rzeczpospolita buvo daugiatautė ir kelių religijų visuomenė, kad pasižymėjo tolerancija.

RECENZJA

podręcznika Tomasza Małkowskiego *Historia 4*, podręcznik dla klasy czwartej szkoły podstawowej, Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe, 2017, rzeczoznawca: mgr. W. Bańkowski, dr. H. Suchojada, mgr. T. Kosyr-Cieślak.

Na początku podręcznika kilka stron są przeznaczone do wyjaśnienia uczniowi, co to jest historia i dlaczego należy ją studiować, dużo miejsca poświęcono kalendarzowi i jego znaczeniu (tu być może należy wspomnieć, że liata od narodzin Chrystusa liczą się nie tylko w Europie, ale także w Ameryce i całym chrześcijańskim świecie, str. 12). Ciekawie opisane, jak pracują historycy, archeolodzy, stara się włączyć ucznia w badania genealogiczne, znajomość własnej małej i dużej ojczyzny.

Na str. 34 znajduje się mapa *Siedziby Słowian w VIII w.*, to na nim trzeba byłoby część Białorusi i Rosji zaznaczyć jako, *tereny częściowo zasiedlone przez Słowian*, ponieważ nawet rosyjscy naukowcy uznają, że w tamtych czasach plemiona bałtyjskie mieszały się ze Słowianami omal nie do samej Moskwy, str. 30 po raz pierwszy wspomina *rozbiory Polski*, rozumiem, że uczniowi czwartej klasy dość trudno wyjaśnić wszystkie historycznych subtelności. Ale kiedy podręcznik zupełnie nie wspomina o Unii Lubelskiej, tylko z niczego na str. 87 upomina się... *Rzeczpospolitej. Tak od drugiej połowy XVI w. nazywano państwo polsko-litewskie*, w taki sposób, od samego początku uczeń otrzymuje zniekształcony obraz historii. Taki obraz Wielkiej Polski (nie w sensie regionu Wielkopolskiego) jest szczepiony i omal na każdej mapie okresu odpowiedniego załączony obraz tymczasowej Polski (np. P. 65, gdzie Polska jest przedstawiona ze wszystkimi WKŁ, choć, jak już wydaje się być uzgodnione przez polskich i litewskich historyków, było związkiem osobistym, a nie związkiem państw). *Samą unię oba państwa zawarły w początkach 1386 r.*, ale nie wyjaśnia się, jak to się stało (s. 65).

I dalej jest używany termin *unia polsko-litewska*. Może po temu w podręczniku i niepisze się o Unii Lubelskiej z 1569 r., żeby nie trzeba było by znova wyjasniac, poczemu powstala potrzebnosc w nowej unii, gdyz ona juz byla zawarta w 1385-1386 r.? Objasnijac o przeniesieniu stolicy do Warszawy - *Po unii z Litwą (1386)*, Krakow pojawil sie nazbrzezu panstwa, a *Natomiast Warszawa lezala bliżej jego centrum* (p. 91-92), tak dziedzku niebardzo zostaje jasne trzemu przenoszenie stolicy odbywa sie po 200 latach... Malo co z historyczna prawda ma na okladce nalozony XIX wieczni romantyczny obraz W. Ciesielskiego przedstawijacy chrzest Litwy prze Krolewne Jadwyge, lecz ona nigdy niebyla na Litwie.

To jest mało ładno żeby dla dzieci wszczeplacz stwierdzenia, że niektóre okresy historyczne były lepsze, inni nie tak dobre, tym bardziej, gdy nie jest podpierane faktami, jak w tym przypadku: *Za panowania Zygmunta Wazy państwo polsko-litewskie weszło w srebrny wiek – nie tak dobry jak złoty, lecz wciąż jeszcze pomyślny* (p. 91). Tradycyjnie w polskich podręcznikach, jak i w tym, jest wiele pytań dotyczących okresu Potopa. Choć wzmymy takie stwierdzenie - *Rzeczpospolita musiała stawić czoła wrogom, którzy dążyli do zajęcia jej ziem. Najgroźniejszy okazał się najazd szwedzki*. I choć dalej podkreślono, że w 1654 roku pierwszy zaatakowały i zajęły znaczną część Ukrainy i Litwy Moskale, a na koniec rozdziału podkreślono, że Polacy i Litwini *nie zdołali odzyskać całej Ukrainy* (p. 94, 96), ale główny nacisk położony jest na Szwedów. Po części jest to zrozumiałe, bo w Polsce główna szkoda od nich, ale wojnę rozpoczęli Moskale, jedna trzecia Polsce należąca Ukrainy oderwała Moskale, także od WKL Smoleńsk i niektóre inne ziemie, podczas gdy Szwedzi raczej bu nie napadali jeśli Moskale nie napadła, oni żadnych ziemie nieoderwały a tylko zdewastowały Polskę i zalegitymowali już 30 lat temu oderwanie Inflant. I wojna z Moskale nieskonczyła się w 1660 roku, jak składała się obraz z podręcznika (str. 96), ale trwała do 1667 roku. Jest mało wątpliwe, że po 1569 dla Polski największym problemem jest jak dotąd Rosja. Przynajmniej kilka zdań w klasie 4, powinny być wymienione o historii wspólnej polskiej i litewskiej obecności w Moskwie, o powstań kozackich na Ukrainie, bywszej w Królestwie Polskim, a nie tylko opisać chwalebnych wydarzeń ...

Jeżeli wcześniej jeszcze była upominana i *Rzeczpospolita*, i *Polska i Litwa*, to opisując wydarzenia drugiej połowy XVIII wieku, funkcjonuje tylko Polska równa się Rzeczpospolita - *rozbiory Polski* i t.d. (p. 106-111), WKL nawet nieoznaczone na mapach (p. 107, 110).

Nie wiem czy opłaca się nawet dwie strony (51 i 67) przeznaczyć wyjaśnieniom o rycerzach, chociaż i różnych czasów, a później jeszcze i huzarów opisaniem (str. 101), czy nie byłoby łatwiej to opisać w jednym miejscu, a oszczędzone miejsce przeznaczyć dla opisanie Unii Lubelskiej czy innego zdarzenia.

Str. 48 na mapie *Polska pod koniec rządów Bolesława Chrobrego*, jako sąsiedzi Polaków pokazane Prusowie i Rus, a Litwini i Jacewiegowie niema oznaczonych.

Str. 74 i 75 różnie jest pokazana delta Wisły.

str. 87 ... *Iwan Groźny zajął polskie (?) Inflanty... Tak zaczęła się wojna Polski z Moskwą (1577-1582)*, o p. 88 mapa – *Wojna Rzeczpospolitej z Moskwą*, a że Inflanty należeli wspólnie dla WKL i Polski i że wojnę za te Inflanty Litwa już dawno wojowała z Moskwą nawet nieupominione.

W podręczniku faktycznie nieukazano, że I Rzeczpospolita była wielonarodowym i wieloreligijnym społeczeństwem, które charakteryzowało się tolerancją ...